

EDUKACJA ELIT XXI WIEKU

Współczesne elity wobec wyzwań w świecie ponowoczesnym

Ewa MAKOSZ
Natasza STARIK
(redakcja naukowa)

Poznań 2018

Recenzje

dr hab. Ewa MISTERSKA
dr hab. Halina TUMOLSKA

Projekt okładki

Justyna DĘBOWSKA

Skład komputerowy

Jan ŻYŁOWSKI

Za jakość języka i wartość merytoryczną odpowiedzialność ponosi autor artykułu.

Copyright©2018by

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN: 978-83-65096-86-9

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa

ul. Orzeszkowej 1, 60-778 Poznań

tel. 61 851 05 18

e-mail: wydawnictwo@wsb.net.pl

www.wsb.net.pl

Druk i oprawa

"ESUS" Agencja Reklamowo-Wydawnicza
ul. Wierzbicice 35, 61-855 Poznań
tel./fax. 61 835 35 36
www.esus.pl

Wydanie pierwsze

Druk ukończono w czerwcu 2018 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
CZĘŚĆ I: WYMIAR POLITYCZNY	9
<i>Elity w systemie demokratycznym państwa</i> (Krystian CUBER)	11
<i>Rola i zadania wybranych organizacji pozarządowych w mieście Gliwice</i> (Anna MAJEWSKA)	19
<i>Elity dyplomacji wojskowej i ich rola w służbie na rzecz bezpieczeństwa</i> (Sabina OLSZYK)	29
<i>Popularyzacja metody coachingu a przywództwo w polityce</i> (Tomasz PAWŁUSZKO)	43
<i>Grom – rzeczywistość i legendy</i> (Eugeniusz JANUŁA)	61
CZĘŚĆ II: WYMIAR SPOŁECZNO-KULTUROWY	85
<i>Wpływ wykształcenia na poziom życia Polaków</i> (Iryna DROZD)	87
<i>Etyczny wymiar roli edukacji w oparciu o arystotelesowską koncepcję cnoty</i> (Piotr JERMAKOWICZ)	97
<i>Organizacje wspierające uzdolnioną młodzież</i> (Zbigniew WEZGOWIEC)	103
<i>Uwarunkowania prospołecznych zachowań elit – ujęcie interdyscyplinarne</i> (Jolanta WILSZ)	113
<i>Świadomość zagrożenia zdrowia i życia w realizacji obowiązków służbowych funkcjonariuszy policji</i> (Dariusz GUZIK)	133
<i>Poczucie jakości i sensu życia niepełnosprawnych jako czynnik determinujący rozwój i postępy w zakresie ich usprawniania</i> (Elżbieta Maria MINCZAKIEWICZ)	149
<i>Utvárание vojenskej elity</i> (Jozef MATIS)	163
<i>Ludsko-právne aspekty organizácie vojsk s dôrazom na princípy rodovej rovnosti</i> (Maria MARTINSKA)	187
Noty o autorach	209

CONTENTS

Introduction	7
CZĘŚĆ I: POLITICAL ASPECT	9
<i>The elites in the system of democratic state</i> (Krystian CUBER)	11
<i>Roles and tasks of selected NGO organizations in the city Gliwice</i> (Anna MAJEWSKA)	19
<i>Elites of defense diplomacy and their role in security service</i> (Sabina OLSZYK)	29
<i>Popularization of coaching and the problem of political leadership</i> (Tomasz PAWŁUSZKO)	43
<i>Thunder-reality and legends</i> (Eugeniusz JANUŁA)	61
CZĘŚĆ II: SOCIO-CULTURAL ASPECT	85
<i>The impact of education on the living conditions of Polish people</i> (Iryna DROZD)	87
<i>The ethical dimension of the role of education based on the Aristotelian concept of virtue</i> (Piotr JERMAKOWICZ)	97
<i>Talented youth supporting organisations life</i> (Zbigniew WEŻGOWIEC)	103
<i>Determinations of pro social elite behaviours - interdisciplinary approach Summary</i> (Jolanta WILSZ)	113
<i>Awareness of Heath and liver hazard in the implementation of the obligations of professional Police dissisters</i> (Dariusz GUZIK)	133
<i>Sense of quality and meaning of life disability as a development determinant and progress on reengineering</i> (Eiżbieta Maria MINCZAKIEWICZ)	149
<i>Formation of the army elites</i> (Jozef MATIS)	163
<i>Human legislative aspects of the organization army with emphasis on the principle gender equality</i> (Maria MARTINSKA)	187
Notes on authors	209

Wstęp

*Choćbyśmy nawet mogli stać się uczonymi uczonością drugich,
mądrzy możemy być jedynie własną mądrością.
– Michel de Montaigne*

Pochodzenie, wykształcenie i kariera w ciągu dziejów w różnym stopniu wpływały na kształtowanie się elity, jej miejsca i roli w społeczeństwie. Coraz częściej we współczesnym świecie naukowcy zastanawiają się nad rolą edukacji w życiu codziennym. W dobie stałych zmian cywilizacyjnych, współcześni Polacy zastanawiają się nad bezpieczną przyszłością swoich dzieci i swoją, nad tym, co by chcieli robić, jak żyć, aby czuli się bezpiecznie. Posiadane wykształcenie w dużym stopniu decyduje o pozycji na rynku pracy, a co za tym idzie pozycji i statusie społecznym. Edukacja to ogół procesów i oddziaływań, których celem jest zmienianie ludzi adekwatnie do założeń i celów wychowawczych społeczeństwa. Istotne znaczenie w procesie edukacji ma osobista relacja pomiędzy wychowawcą i wychowanikiem. Dynamika zmian w edukacji, nowe programy i reformy, przygotowanie do zawodu nauczyciela skłaniają do refleksji nad modelem kształcenia elitarnego.

Prezentowana monografia stanowi próbę zatrzymania się nad zagadnieniem szeroko pojętej Edukacji Elit XXI wieku.

Na monografię składa się 13 artykułów.

W obszarze pierwszym, który stanowi zarazem pierwszy rozdział niniejszego opracowania, pragnę zwrócić uwagę na artykuł Pana Krystiana Cubera, który wprowadza czytelnika w poruszaną w niniejszej monografii problematykę. Autor podejmuje próbę uporządkowania i opisania najczęściej spotykanych definicji i koncepcji zjawiska elit. Elita rozumiana jako zbiór osób zajmujących kluczowe pozycje w strukturze władzy. Elita jako zbiór osób zajmujących najwyższe miejsce na skali autorytetu lub prestiżu czy też elita rozumiana jako zbiór osób zajmujących najwyższe miejsce ze względu na pewne tradycyjne wartości, które są w niej pielęgnowane (elity lokalne czy środowiskowe).

Na ważny problem zwraca uwagę Pani Anna Majewska poruszając w prezentowanym artykule kwestię roli i zadań organizacji pozarządowych w mieście Gliwice. W tekście zasygnalizowano elementarne pojęcia związane z organizacjami pozarządowymi, takie jak definicja, zadania i cele, wyzwania stawiane podmiotom NGO, cechy charakterystyczne dla organizacji non-profit, oraz podmioty zaliczane do organizacji pozarządowych. Ponadto w pierwszej części artykułu zostały wskazane obszary działalności, oraz teren działań organizacji pozarządowych w Polsce. Drugą część artykułu przeznaczono na wskazanie obszaru działalności organizacji pozarządowych w mieście Gliwice. Dokonano krótkiego opisu Fundacji Różyczka, Fundacji Greenpower Polska, Stowarzyszenia „SEZAM” oraz Stowarzyszenia „Cała na przód”.

Pan Tomasz Pawłuszko w swym artykule *Popularyzacja metody coachingu a przywództwo w polityce* podkreśla, iż coaching stał się popularną metodą treningu efektywności osobistej. Analizuje możliwości aplikacji tego podejścia w sferze polityki. Polityka jako działalność celowa i oparta na przywództwie podlega podobnym zasadom jak działalność menedżerska, będąca głównym obszarem

aktywności branży coachingowej. Poprzez analogię wskazuje obszary potencjalnych zastosowań coachingu w polityce. Współczesna aktywność polityczna jest silnie spersonalizowana i powiązana z mediami i marketingiem, co sprawia, że procesy podejmowania decyzji są uwarunkowane stresem, niepewnością i ryzykiem. Tekst opiera się na dotychczasowych badaniach, pracy dydaktycznej, metodyce analizy treści i obserwacjach autora w procesie coachingu.

Drugi obszar zagadnień ma wymiar społeczno-kulturowy.

Na ważny problem polskiego społeczeństwa, jakim jest wykształcenie i jak jego poziom wpływa na życie Polaków zwraca uwagę Pani Iryna Drozd. Autorka w swoim artykule podkreśla, iż przemiany systemowe i kulturowe XXI wieku stawiają przed edukacją nowe wyzwania. Wykształcenie staje się najważniejszym elementem kapitału społeczno-kulturowego, stanowiącym jeden z istotnych warunków zapewnienia człowiekowi godziwej egzystencji. Człowiek wykształcony lepiej potrafi sobie radzić w sytuacjach traumatycznych, szybciej przystosowuje się do zmieniającego się świata. Zmiany dokonujące się we współczesnych społeczeństwach zmuszają często do uczenia się na nowo, do przekwalifikowania się i do zdobywania nowych kompetencji. Edukacja powinna być elastyczna, wielokierunkowa, nadmiarowa, obszerna i wszechstronna.

Kolejny artykuł, na który warto zwrócić uwagę to tekst Pani Jolanty Walisz. W swym artykule autorka opisuje rodzaje elit i ich rolę w systemie demokratycznego państwa. Przedstawia cechy i kompetencje, które powinny wyróżniać członków elity, pożądane u nich zachowanie prospołeczne oraz system preferowanych przez nich wartości. Uzasadnia hipotezę mówiącą, że empatia jest gwarantem zachowań społecznych elit, gdyż stanowi ważny czynnik motywujący do zachowań prospołecznych. Jest ona bardzo ważnym prospołecznym procesem emocjonalnym, który motywuje do zachowań altruistycznych, sprzyja bliskim relacjom interpersonalnym, zacieśnia empatyczną łączność między ludźmi i powstrzymuje zachowania antyspołeczne. Wskazuje na konsekwencje braku empatii u elit. Omawia uwarunkowania prospołeczne i empatyczne zachowania człowieka z punktu widzenia teorii systemów autonomicznych. Przedstawia dążenia i prawa człowieka wynikające z wiedzy o mechanizmach zachodzących w ludzkiej psychice oraz ze znajomości właściwości sterowniczych człowieka. W zakończeniu wskazuje rodzaj dalszych badań nad zależnością empatii od stałych indywidualnych cech osobowości człowieka.

Z kolei artykuł Pani Elżbiety Marii Minczakiewicz jest próbą ukazania wyników badań związanych z poczuciem jakości życia osób o różnym rodzaju i stopniu niepełnosprawności w wieku od 17 do 27 lat. Celem badań autorki było ukazanie, jak znaczącą rolę w dążeniu młodych osób z niepełnosprawnością do osiągnięcia szczęścia i realizacji planów życiowych oraz osiągnięcia postępów w zakresie ich leczenia i rehabilitacji społeczno-zawodowej, odgrywa subiektywnie ujmowana przez nie samoocena w zakresie poczucia jakości i sensu życia. Wielopłaszczyznowa analiza wyników badań pozwoliła autorce na nieco inne spojrzenie na problemy osób niepełnosprawnych, niż ma to miejsce w dzisiejszej rzeczywistości społecznej.

Ewa MAKOSZ

Część 1

WYMIAR POLITYCZNY

Krystian CUBER

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu

ELITY W SYSTEMIE DEMOKRATYCZNYM PAŃSTWA

Wstęp

Społeczne zapotrzebowanie na elity nie słabnie. Dostrzec też można pokładanie w elitach wiarę, że to tylko te grupy, wyróżniane pod różnymi względami, niejednokrotnie wybitnymi cechami osobistymi, są w stanie podołać problemom współczesności i przezwyciężyć wszelkie przeciwności. Można zauważyć również, że termin *elita* jest nadużywany i to nie tylko przez badaczy elit, polityków ale i przez zwykłych ludzi. **Kto jest elitą? Jak jest rozumiana jest istota zjawiska elit?**

Termin ten został wprowadzony do nauk społecznych przez Vilfredo Pareta. Pojęcie to wywodzi się ze słów: francuskiego *élite* – wybór, wybrańcy oraz łacińskiego *eligere* – wybierać. W swym klasycznym rozumieniu oznacza grupę ludzi wyróżniającą się spośród otoczenia określonymi cechami uznanymi za ważne w danej społeczności oraz korzystającą z przywilejów.¹ Definicja ta, jednak nie precyzuje w stopniu wystarczającym zjawiska elit, ponieważ w literaturze i słownikach termin ten jest rozumiany i interpretowany na wiele sposobów oraz stosowany do opisu w różnych kontekstach. W opinii B. Dobek-Ostrowskiej nieścisłość ta wynika z faktu, że obok nazwy „elita” i „elity” funkcjonują równolegle inne określenia, jak elita władzy, elita rządząca, elita/klasa polityczna, co czyni pewien znaczeniowy chaos.² Refleksji i oceny na temat problemów związanych z definicją elity podjął się w swej książce *Elity ich miejsce i rola w społeczeństwie* Janusz Sztumski³. Uważa on, że wszystko, co określa się elitą lub czymś elitarnym postrzega się z podziwem i szacunkiem, przypisując temu niezwykłą wartość i znaczenie, chociaż nie wiadomo dokładnie dlaczego i pomimo tego, że elity są tylko określonym wytworem przeróżnych selekcji społecznych. W rozważaniach badacza przekonanie to wynika z historycznych doświadczeń społeczeństw – wojen, rewolucji, postępu w nauce i technice, gdzie wiodąca rola przypadła elitom.⁴

Z socjologicznego punktu widzenia elitami są – ujmując rzecz jak najbardziej ogólnie – takie grupy, które współtworzą ludzie zajmujący czołowe pozycje w sferach życia społecznego (np. w gospodarce, polityce, nauce, kulturze, sporcie itp.), wyłonienie z danego społeczeństwa lub społeczności w oparciu o pewne zasady zwyczajowe lub prawne. Elity są więc zbiorowościami przywódczymi, kierowniczymi, opiniotwórczymi. Wchodzą tu w grę zarówno osobiste przymioty, jak też właściwości społeczno-ekonomiczne. Wyszczególnić można tutaj wymiar stratyfikacyjny⁵, gdzie elitę określić możemy przez cechy jej położenia społecznego (władza, pieniądze, wykształcenie, prestiż społeczny). Można zatem wskazać na elity składające się

¹W. Sokół, M. Żmigrodzki: *Elity polityczne*, [w:] *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, wyd. UMCS, Lublin 2010, s. 455.

²B. Dobek-Ostrowska: *Elity polityczne*, [w:] *Studia z teorii polityki*, red. A. Jabłoński, L. Sobkowiak, t. II, wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, s. 133.

³Prof. zw. dr hab. J. Sztumski, prawnik, logik i socjolog, Kierownik Katedry Socjologii i Psychologii w Górnośląskiej Wyższej Szkole Handlowej w Katowicach.

⁴J. Sztumski: *Elity ich miejsce i rola w społeczeństwie*, wyd. naukowe „Śląsk”, Katowice 2014, s. 17 - 18.

⁵Stratyfikacja - uwarstwienie społeczne oznacza, że każde społeczeństwo ma pewien system rang: pewne warstwy stoją wyżej, inne zaś niżej.

z osób, które w opinii swojego środowiska cieszą się szczególnym osobistym autorytetem lub prestiżem i z tego tytułu spełniają określone funkcje społeczne lub są zaliczane do zbioru ludzi zajmujących najważniejsze/strategiczne pozycje w przestrzeni publicznej (organizacjach), jakie istnieją w danym społeczeństwie.

Instyтуcjonalne postrzeganie cechuje elitę, jako grupę ludzi wyodrębnioną na podstawie kryterium udziału w procesach podejmowania decyzji państwowych oraz wyróżnia elity zajmujące najwyższe pozycję w instytucjach władzy i organizacjach politycznych.

Zauważyć należy, że klasyfikacja elit, u różnych autorów, uzależniona została od obszaru, a raczej kraju badań. Inaczej klasyfikacja elit podawana jest np. przez badaczy francuskich, niemieckich a inaczej przez badane społeczeństwa amerykańskiego. Niektórzy autorzy (Mills) sugerują pewną hierarchię elit, gdzie elita „kierownictwa politycznego” - elita władzy, zajmuje najwyższe miejsce w hierarchii elit.

Istocie elit swoje badania poświęcił wielu klasyków takich jak Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca, Robert Michels, Karl Mannheim, Harold Dwight Lasswell, Charles Wright Mills czy John Higley. Analizy dorobku wyżej wymienionych autorytetów podjął się Marek Żyromski w pozycji: *Teorie elit a systemy polityczne*.⁶ Wynika z niej szereg wniosków, które prezentują różne koncepcje elit, pozwalają porównać poglądy oraz wskazać obszary charakterystyczne dla poszczególnego badacza. I tak elita w koncepcji Vilfredo Pareto oznacza ludzi, którzy dzięki własnym cechom, w dziedzinie swej aktywności, posiadają największe zdolności i osiągnięcia. Pareto twierdził, że są to ludzie wyróżniani według wielkości wpływów oraz władzy politycznej i społecznej. W swoich badaniach zwrócił również uwagę na niezbędne cechy kandydata do elity, jak władza, prestiż czy bogactwo oraz na czynniki determinujące procesy powstawania i rozpadu elit (tzw. teoria krążenia elit).⁷ Gaetano Mosca twierdzi, że klasa polityczna (elita) jest pojęciem obejmującym zorganizowaną mniejszość rządzących, która posiada atrybuty władzy i narzuca swe decyzje niezorganizowanej większości rządzonych. Zdaniem Moski istniały trzy kryteria wejścia do klasy politycznej: dzielność wojskowa, bogactwo i pochodzenie oraz osobiste osiągnięcia.⁸ W podobnym duchu zjawisko elit oceniał Robert Michels, który podkreślał, że rozwój społeczny uzależniony jest od funkcjonowania zorganizowanej mniejszości w gronie mass. Elita zaprezentowana przez Michelsa to zorganizowana mniejszość w społeczeństwie, która przyjmuje pozycję klasy panującej, zarówno w odniesieniu do grup, jak i ruchów społecznych. Nawiązując do masowego zjawiska partii politycznych, określił tę prawidłowość mianem żelaznego prawa oligarchii.⁹ W badaniach Karla Mannheima elita jest to zbiór osób, posiadający dostęp do jednego z trzech kryteriów: kryterium krwi – charakterystyczne dla społeczeństw arystokratycznych, kryterium własności – swoiste dla społeczeństw burżuazyjnych oraz kryterium osiągnięć – typowe dla społeczeństw demokratycznych. Mannheim rozważając też charakter współczesnych elit politycznych wyróżnił cztery procesy związane z ich kształtowaniem się: wzrost

⁶M. Żyromski: *Teorie elit a systemy polityczne*, wyd. UAM, Poznań 2007, s. 21

⁷V. Pareto: *Uczucia i działania*. Fragmenty socjologiczne, red. A. Kojder, PWN, Warszawa 1994.

⁸M. Żyromski, Gaetano Mosca: *Twórca socjologicznej teorii elity*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1996

⁹R. Michels: *Oligarchiczne tendencje organizacji*, [w:] *Władza i społeczeństwo*. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki, red. J. Szczupaczyński, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 1995

liczby elit i związane z tym zmniejszenie się ich władzy, przełamywanie ekskluzywności elit, zmiana zasad rządzących selekcją elit oraz zmiana wewnętrznego składu elit.¹⁰ Karl Mannheim rozbudował klasyfikację elit do:

- elity polityczne,
- organizatorskie,
- intelektualne,
- artystyczne,
- moralne i religijne.

Poglądy Harolda Dwighta Lasswella wpisują się w koncepcje Karla Mannheim'a. Ukazują elitę, jako grupę uprzywilejowaną, która otrzymuje najwięcej tego, co jest do otrzymania. O przynależności do elity w tym ujęciu decydowało kryterium dostępu do prestiżu, dochodu, bezpieczeństwa, zajmowana pozycja w strukturze społecznej i politycznej oraz posiadanie władzy w systemie politycznym.¹¹ Z kolei Charles Wright Mills prezentował stanowisko, że elita jest to grupa ludzi posiadająca formalnie lub nieformalnie władzę. W tym aspekcie wyróżnił on trzy grupy elit – wojskową, polityczną i ekonomiczną. Pisał też, że elita władzy wyłoniona z tych trzech grup ogranicza możliwość dołączenia do tych grup osób niezwiązanych z już istniejącą elitą.¹²

Analizując dostępną literaturę przedmiotu dotyczącą pojęcia i istoty zjawiska elity, trudno jest zaprezentować i przyjąć jednoznaczną definicję elity. Śmiało można postawić tezę, że mamy do czynienia z istniejącym znaczeniowym chaosie.

Zdaniem Janusza Sztumskiego we współczesnej socjologii wyróżnia się kilka znaczeń terminu elita. **Elita** - rozumiana jako zbiór osób zajmujących kluczowe pozycje w strukturze władzy. **Elita** – rozumiana jako zbiór osób zajmujących najwyższe miejsce na skali autorytetu lub prestiżu ważnej dla danego społeczeństwa. **Elita** – pojmowana jako zbiór osób zajmujących najwyższe miejsce na skali autorytetu lub prestiżu w określonej społeczności lokalnej ze względu na pewne tradycyjne wartości, które są w niej pielęgnowane.¹³ Dociekając historycznego ukształtowania lub tworzenia się elit można wskazać na pewne kryterium uprawniające do zakwalifikowania się do tego rodzaju zbioru:

- 1) pochodzenie lub uzyskanie odpowiednio wysokiej godności nadanej przez władzę świecką (np. tytułu szlacheckiego lord, baron) lub władzę duchowną (np. biskup, ajatollaha itp.);
- 2) dziedziczenie uprzywilejowanej pozycji społecznej;
- 3) posiadanie stosunkowo szerokiego zakresu władzy w sferze politycznej, gospodarczej, naukowej, kulturalnej itp. dającej możliwość podejmowania decyzji;
- 4) posiadanie szczególnie szanowanych w danym społeczeństwie wartości i to w stopniu znacznie powyżej przeciętnej (J.P. II; kard. Wyszyński; Zbigniew K. Brzeziński – amerykański politolog polskiego pochodzenia, sowietolog, geostrateg, w latach 1977–1981 doradca prezydenta Cartera ds. bezpieczeństwa narodowego USA.);

¹⁰K. Mannheim: *Człowiek i społeczeństwo w dobie przebudowy*, PWN, Warszawa 1974

¹¹D. H. Lasswell: *The Comparative Study of Elites*, Stanfird 1952

¹²J. Mucha, C. W. Mills: *Wiedza Powszechna*, Warszawa 1985; C. W. Mills, *Wyobraźnia socjologiczna*, tłum. M. Bucholc, PWN, Warszawa 2007.

¹³. Sztumski: *Elity ich miejsce i rola* ....., s. 21 - 22.

5) rzeczywiste albo tylko formalne posiadanie pewnych właściwości, które powodują, że są szczególnie przydatne dla określonych elit np. człowiek z charyzmą, właściwy człowiek na właściwym miejscu itp.

6) posiadanie szczególnych zdolności (w dziedzinie nauki, sportu itp.)¹⁴

Nawiązując do powyższego, można by więc wyróżnić, w każdym z społeczeństw tzw. elity strategiczne. Do tego rodzaju elit zaliczane są następujące:

- a) aktualne elity polityczne (sprawujące władzę i tym samym kształtujące życie polityczne danego społeczeństwa),
- b) elity gospodarcze, naukowe, wojskowe, dyplomatyczne itp.,
- c) elity sprawujące władzę moralną (prominenci spośród duchowieństwa, filozofów, pedagogów itp.),
- d) elity zaspokajające uczuciowe lub estetyczne potrzeby (artyści, pisarze, gwiazdy, celebryci, gwiazdy kina, teatru, czołowi reprezentanci rozmaitych dyscyplin sportowych).¹⁵

Prawie wszystkie teoretyczne definicje elit podkreślają, że elita to wyodrębniona grupa przywódcza, stanowiąca wzór dla reszty społeczeństwa, kierująca życiem społecznym oraz określająca i wpływająca na kierunek jego rozwoju. Gracjan Dutkiewicz przyjmuje, że elita to grupa ludzi wyłoniona ze względu na wyjątkowe cechy tylko jej dostępne. Nie da się jednak wyróżnić tych cech, wartości czy jednej kategorii elit, które określałyby wszystkie osoby należące do elity. To od rozwoju społeczeństw i od okresu historycznego zależą cechy jakie skłonni jesteśmy uznawać za wyjątkowe.¹⁶

Nie było i nie ma społeczeństw, w których nie istniałyby elity. Nie oznacza to wcale, że w każdym społeczeństwie istnieją takie same grupy elit. Można więc stwierdzić, że tak jak różne są poszczególne społeczeństwa (stopień rozwoju cywilizacyjnego), tak również różne są istniejące w nich elity. **Ilość** i **jakość** elit nie jest więc sprawą przypadku, lecz jest społecznie uwarunkowana. Zatrzymajmy się na chwilę nad problemem **elity władzy**. Dla przybliżenia tego zagadnienia, rozpatrzmy elity władzy w społeczeństwach demokratycznych. Kogo więc zalicza się do elity władzy?

Zasadniczo do elit władzy zalicza się aktualne elity polityczne sprawujące władzę i tym samym kształtujące życie polityczne danego społeczeństwa, elity gospodarcze, wojskowe, naukowe i dyplomatyczne, które kierują i kształtują takie sfery życia jak gospodarka, wojskowość, nauka, stosunki międzynarodowe, elity sprawujące władzę moralną, którą współtworzą dostojnicy spośród duchowieństwa, filozofów i pedagogów oraz elity zaspokajające uczuciowe lub estetyczne potrzeby danego społeczeństwa jak artyści, pisarze, gwiazdy teatru lub kina oraz czołowi reprezentanci rozmaitych dyscyplin sportowych.¹⁷ Koncepcje elit opierają się też na dwóch zasadach wymiany elit: na zasadzie reprodukcji oraz na zasadzie cyrkulacji, albo inaczej na zasadzie krążenia elit. Zasada reprodukcji polega na odtwarzaniu składu elity wyłącznie z własnych szeregów, bez sięgania do zasobów innych niższych warstw społecznych. Zasada krążenia dopuszcza do grona elity osoby nowe na miejsce tych, które się nie sprawdziły.¹⁸ Można również zadać i takie

¹⁴Tamże, s. 25.

¹⁵Tamże, s. 55 – 59.

¹⁶Dutkiewicz G., *O pojęciu i istocie zjawiska elit*, Kwartalnik Nr 3/2012, s. 182.

¹⁷J. Sztumski: *Elity ich miejsce i rola .....*, s. 86 – 87.

¹⁸Dutkiewicz G., *O pojęciu i istocie .....*, s. 181.

pytanie: Czy tylko ludzi sprawujących aktualnie władzę, zalicza się do elity władzy? Do elit władzy wchodzi również ci, którzy pretendują do niej, pozostając na razie w opozycji, tworząc potencjalne „gabinety cieni” dla przyszłych struktur władzy państwowej. Niewątpliwie godnym odnotowania jest fakt, że w miarę rozwoju państw demokratycznych można zaobserwować w nich stały wzrost **ilościowy** elit władzy. Jest to rezultat częstych rotacji (np. wybory). Obok elity aktualnie rządzącej istnieją również elity opozycyjne, w różnym stopniu rozwinięte, dojrzałe i przygotowane w każdym momencie do przyjęcia władzy. Terminu „elita władzy” uzasadnione jest używanie w szerszym znaczeniu, w określaniu ludzi, którzy chociaż nie sprawują władzy państwowej, to jednak wywierają określony wpływ na życie polityczne danego państwa, jako np. przywódcy opozycyjnych partii, poważani przywódcy moralni, osoby cieszące się wysokim autorytetem lub prestiżem, uczestniczące aktywnie w życiu społeczno-politycznym, w tym także w organizacjach pozarządowych. Zdaniem J. Szumskiego¹⁹ upowszechnił się również dziwny sposób postrzegania społeczeństwa, na społeczeństwo składające się z oficjalnie istniejących i jawnych grup społecznych, przy równoczesnym utajnionych/ukrytych zbiorów jak np. mafie, kliki, gangi, lobby – grupy nacisku, loże masonskie itp.

Polskie elity polityczne.

W skróconej wersji rzecz jasna, przedstawię polskie elity polityczne od przełomu lat 80–tych i 90–tych. Pomimo, że mieliśmy w społeczeństwie więcej, niż z analogicznymi elitami funkcjonującymi w II Rzeczypospolitej, ludzi wykształconych, posiadających wyższe studia, nawet stopnie naukowe, a pomimo tego trudno doszukać się osobowości takiego formatu jak: np. Roman Dmowski, Wincenty Witos czy Józef Piłsudski, zdolnych do postrzegania potrzeb i możliwości rozwojowych narodu i państwa, mając na myśli, dłuższą perspektywę czasu.

Stusznie – ukazuje stan naszych elit politycznych Eugeniusz Zieliński stwierdza, że: elity polityczne solidarnościowe skupiały ludzi różnych środowisk, nastawionych na działania zmierzające do obalenia instytucji reżimu autorytarnego, a mniej na tworzenie ładu demokratycznego. Elity powstały wokół wodzów, na wzór koterii i pomnażały się bardzo szybko. Liderzy mało znani dążyli do zdobycia rozgłosu i popularności oraz wejścia w środowiska decyzyjne państwa. Ambicją elit politycznych i ich liderów pozostało wybiecie się w strukturze politycznej kraju i zaistnienie w organach władzy państwowej.²⁰ Należy również zgodzić się z tezą postawioną przez prof. J. Szumskiego, że zaistniały stan elit politycznych w naszym kraju jest w poważnym stopniu konsekwencją ponad 40-letniego istnienia systemu autorytarnego, który blokował i ograniczał życie społeczne.²¹ Na skutek braku ludzi wielkiego formatu politycznego do elity władzy wciskają się ludzie przypadkowi, niewielkiego lotów, mniej lub bardziej przypadkowe indywidua żadne władzy. Nie może to napawać optymizmem na najbliższe lata. Mamy do czynienia z postępującym i przerażającym procesem pogarszania się jakości elit władzy, zarówno ze względu na ich merytoryczny i etyczny poziom.

¹⁹Tamże, s. 89

²⁰E. Zieliński: Przekształcenia ustrojowo – polityczne w Polsce (II), w: Wojsko i Wychowanie. Warszawa 12/1993, s. 25.

²¹J. Szumski: *Elity ich miejsce i rola* ....., s. 180 - 181.

Z nadzieją, że osiągniemy wreszcie taki poziom dojrzałości obywatelskiej, iż przestaniemy ulegać zaściankowym złudzeniom i zaczniemy trzeźwo myśleć o sobie i swoim kraju, postrzegam przyszłe elity, zwłaszcza polityczne.

Streszczenie

Problemy związane z definicją elity. Interpretacji pojęcia „elita”. Autor podejmuje próbę uporządkowania i opisanie najczęściej spotykane definicje i koncepcje zjawiska elit. Elita rozumiana jako zbiór osób zajmujących kluczowe pozycje w strukturze władzy. Elita jako zbiór osób zajmujących najwyższe miejsce na skali autorytetu lub prestiżu czy też elita rozumiana jako zbiór osób zajmujących najwyższe miejsce ze względu na pewne tradycyjne wartości, które są w niej pielęgnowane (elity lokalne czy środowiskowe).

Słowa kluczowe: elita, elita polityczna, definicja, koncepcja, teoria.

Summary

In this text, the author tries to make the interpretation of the term „elite” and organize and describe the most common definition of the phenomenon and the concept of the elite. Analysis have been selected views presented in the literature that illustrate the classic and contemporary dimension to the concept of elites and allow the answer to the question formulated in the subject line.

Key words: elite, political elite, definition, conception, theory

Bibliografia

1. Bauman Z., *Elita*, [w:] Wielka Encyklopedia Powszechna, t. III, PWN, Warszawa 1964.
2. Bodio T., Załęski P., *Przywództwo i elity polityczne*, [w:] Społeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych, red. K. A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, W-wa 2007. Burton M., Gunther R., Higley J., *Elity a rozwój demokracji*, [w:] Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki, red. J. Szczupaczyński, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 1995. Dobek-Ostrowska B., *Elity polityczne*, [w:] Studia z teorii polityki, red. A. Jabłoński, L. Sobkowiak, t. II, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998.
3. Dutkiewicz G., *O pojęciu i istocie zjawiska elit*, Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych AMW w Gdyni, Kwartalnik Nr 3/2012.
4. Kojder A., Znamierowski Cz., [w:] Encyklopedia socjologii. Suplement, Oficyna Naukowa, W-wa 2005. Krzysztofek K., *Elity polityczne w Polsce*, [w:] Elity polityczne w Polsce, red. K. Pałeczki, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
5. Łabędź K., *Zmiana systemu w Polsce a elity polityczne*, [w:] Elity polityczne w Polsce, red. K. Pałeczki, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1992.
6. Maj Cz., Maj E., *Przywództwo i elity polityczne w Polsce. Analiza porównawcza*, [w:] Elity polityczne w Polsce, red. K. Pałeczki, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1992.
7. Mannheim K., *Człowiek i społeczeństwo w dobie przebudowy*, PWN, Warszawa 1974.

8. Michels R., *Oligarchiczne tendencje organizacji*, [w:] Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki, red. J. Szczupaczyński, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 1995.
9. Mills W. C., *Wyobraźnia socjologiczna*, tłum. M. Bucholc, PWN, Warszawa 2007.
10. Mucha J., C. W. Mills., *Wiedza Powszechna*, Warszawa 1985.
11. Nocoń J., *Elity polityczne. Studium interpretacji funkcjonalnej*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2004.
12. Pareto V., *Uczucia i działania. Fragmenty socjologiczne*, red. A. Kojder, PWN, Warszawa 1994.
13. Pietraś J. Z., *Patologia elit politycznych*, [w:] Elity polityczne w Polsce, red. K. Pałeczki, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007.
14. Senkowska-Gluck M., *Pojęcie elity i jego przydatność do badań historycznych*, [w:] Społeczeństwo polskie XVIII i XIX wieku. Studia o grupach elitarnych, red. J. Leskiewiczowa, PWN, Warszawa 1982. Sokół W., Żmigrodzki M., *Elity polityczne*, [w:] Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce, red. B. Szmulik, M. Żmigrodzki, Wydawnictwo Naukowe UMCS, Lublin 2010.
15. Sztumski J., *Elity ich miejsce i rola w społeczeństwie*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice 2014. Wiatr J. J., *Socjologia polityki*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 1999.
16. Znamierowski Cz., *Elita i demokracja*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1991.
17. Znamierowski Cz., *Elita, ustrój i demokracja*. Pisma wybrane, Aletheia, Warszawa 2001.
18. Żyromski M., Gaetano Mosca. *Twórca socjologicznej teorii elity*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1996.
19. Żyromski M., *Teorie elit a systemy polityczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 2007.

Anna MAJEWSKA

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu
Wydział Studiów Społecznych w Gliwicach
Katedra Pedagogiki i Psychologii

ROLA I ZADANIA WYBRANYCH ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W MIEŚCIE GLIWICE

Wstęp

Trzeci sektor ujęcie definicyjne

Rozważania dotyczące wybranych organizacji pozarządowych w mieście Gliwice warto rozpocząć od wyjaśnienia czym jest organizacja. Według szkoły prakseologicznej organizacja to „pewien rodzaj całości ze względu na stosunek do niej własnych elementów, mianowicie, taka całość, której wszystkie składniki współprzyczyniają się do powodzenia całości”.¹ W myśl podejścia sytuacyjnego „organizacja jest systemem złożonym z podsystemów i oddzielnymi dającymi się zidentyfikować granicami od otoczenia.”² Organizacje powstają w celu realizacji różnych zadań, jednak można wskazać w literaturze przedmiotu cechy, które są charakterystyczne dla wszystkich organizacji, np.:

- utworzenie przez ludzi lub członków-założycieli,
- połączenie ludzi jako podstawowego czynnika twórczego z pozostałymi elementami,
- zorientowanie na konkretny cel,
- wewnętrzna struktura organizacji,
- posiadanie kierownictwa/członku kierowniczego organizacji,
- zdolność do osiągnięcia tych samych celów końcowych przy różnych warunkach początkowych i przy wykorzystaniu różnych środków,
- wyodrębnienie przestrzenne, ekonomiczne, oraz prawne,
- formalizacja celów, funkcji i struktury,
- współdziałanie z otoczeniem,
- zdolność do samoorganizacji.³

Każda organizacja powoływana jest do realizacji konkretnych celów i zadań dotyczy to również organizacji III sektora czyli non-profit. Realizacja celów wymaga przede wszystkim wspólnego działania wszystkich jej członków, przebiega efektywnie tylko wtedy kiedy jest prawidłowo zarządzana. Organizacje non-profit coraz częściej stają przed coraz to nowszymi wyzwaniami, do których zalicza się między innymi:

- dużą zmienność otoczenia,
- problemy z pozyskiwaniem wolontariuszy,
- szybko zmieniające się potrzeby i preferencje otoczenia,
- rozwój prywatnej konkurencji w sferze usług społecznych,

---

¹B. Koźuch, *Nauka o organizacji*. Warszawa 2007, s. 80

²Ibidem, s. 83

³A. Austen-Tynda, *Skuteczne zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej*. W: A. Austen-Tynda (red.): *Ekonomia społeczna. Wybrane problemy i metody ich rozwiązywania*. Fundacja Regionalnej Agencji Promocji Zatrudnienia. Dąbrowa Górnicza 2009, s. 94-95

- ograniczenie pomocy finansowej i pozyskiwanie funduszy z innych źródeł, np. sponsorzy.⁴

Czym jest trzeci sektor, NGO, organizacje non-profit? Jakie podmioty zaliczane są do organizacji pozarządowych? Jakie są zadania organizacji pozarządowych? Pytania te są ważne w kontekście niniejszego artykułu. Trzeci sektor w literaturze przedmiotu najczęściej definiowany jest jako sektor obywatelski, na który składają się podmioty nazywane najczęściej organizacjami pozarządowymi, jednakże obok tego określenia funkcjonuje jeszcze kilka nazw: organizacje non-profit, organizacje społeczne, organizacje wolontarystyczne, organizacje obywatelskie. Także na świecie używane są różne nazwy: charitable organizations, non-profit organizations, voluntary sector czy independent sector.⁵ Organizacje pozarządowe (non governmental organisation, NGO) to wszystkie podmioty, które nie są jednostkami albo organami administracji publicznej oraz których działalność nie jest nastawiona na osiąganie zysku. Charakterystyczną cechą organizacji pozarządowych jest więc brak powiązań z władzą publiczną (często tak tłumaczy się nazwę organizacji pozarządowe). W Polsce pojęcie to definiuje ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z 2003 roku, która wprowadza rozszerzoną definicję organizacji pozarządowych jako podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego.⁶

Do organizacji pozarządowych zalicza się:

- stowarzyszenia, w tym stowarzyszenia rejestrowe, zwykłe oraz związki stowarzyszeń,
- fundacje,
- kluby sportowe i uczniowskie kluby sportowe,
- organizacje działające na podstawie odrębnych przepisów, jak np. Polski Czerwony Krzyż,
- Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP, koła łowieckie, komitety społeczne (np. społeczne komitety budowy dróg, wodociągów),
- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- spółdzielnie socjalne,
- spółki działające nie dla zysku,
- partie polityczne,
- związki zawodowe,
- samorządy zawodowe,
- federacje i konfederacje pracodawców,
- izby gospodarcze,
- izby rzemieślnicze,
- organizacje kościelne,
- związki rolników, kółka rolnicze i kola gospodyń wiejskich,
- grupy, takie jak kluby osiedlowe czy grupy wsparcia, grupy samo-pomocowe.⁷

Na uwagę zasługuje fakt, że terminu organizacja pozarządowa używa się najczęściej w stosunku do fundacji i stowarzyszeń.⁸ Kwestie prawne organizacji pozarządowych regulują przede wszystkim: Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U.

⁴A. Austen-Tynda, op. cit., s. 95

⁵<http://fakty.ngo.pl/trzeci-sektor> (pobrano 22.12.2017 r.)

⁶Ibidem

⁷<http://fakty.ngo.pl/organizacja-pozarzadowa-ngo> (pobrano 22.12.2017 r.)

⁸Ibidem

z 2001 r. nr 79, poz. 855 z późn. zm.), Ustawa o fundacjach (Dz. U. z 1991 r. Nr 46 poz. 203), Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r., Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.).⁹

Raport z ogólnopolskich badań "*Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce 2015*" dostarcza wielu danych dotyczących obszaru działalności organizacji pozarządowych w Polsce. Obszar zainteresowań polskich NGO-sów to między innymi:

- sport, turystyka, rekreacja i hobby (34%): np. prowadzenie zajęć sportowych, organizowanie imprez rekreacyjnych, opieka nad obiektami sportowymi,
- edukacja i wychowanie (15%): np. prowadzenie kółek zainteresowań dla dzieci i młodzieży, organizowanie kursów i szkoleń dla dorosłych, prowadzenie szkół,
- kultura i sztuka (13%): np. organizowanie festynów, festiwali, edukacja kulturalna, działania podtrzymujące tradycję regionalną,
- usługi socjalne i pomoc społeczna (8%): pomoc osobom niepełnosprawnym, ubogim, wsparcie rodzin wielodzietnych, osób uzależnionych,
- ochrona zdrowia (7%): np. promocja zdrowia, edukacja zdrowotna, prowadzenie ośrodków rehabilitacyjnych,
- rozwój lokalny (6%): np. animowanie działań wspólnot lokalnych, działania sąsiedzkie, rozwój terenów wiejskich.¹⁰

W tabeli nr 1 na kolejnej stronie artykułu zawarte zostały szczegółowe dane dotyczące obszarów działalności organizacji pozarządowych w Polsce.

---

⁹A. Szczecina, *Trzeci sektor w Gliwicach. Raport z badań*. Gliwice 2012, s. 3

¹⁰<http://fakty.ngo.pl/dziedziny-dzialan-ngo> (pobrano 22.12.2017 r.)